

Paulina RYDWAŃSKA

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu

SPÓŁDZIELNIE SOCJALNE W POWIECIE NOWOSĄDECKIM

Streszczenie

Spółdzielnie socjalne są stosunkowo nowymi podmiotami działającymi na polskim rynku i jednocześnie bardzo interesującymi ze względu na swój charakter działania. Łączenie działalności gospodarczej z misją społeczną, mającą na celu reintegrację zawodową i społeczną, wymaga od prowadzących spółdzielnię socjalną szczególnego podejścia oraz cech takich jak współdziałanie i wzajemne zaufanie. Celem artykułu jest przedstawienie teoretycznych oraz prawnych aspektów funkcjonowania spółdzielni socjalnych, zaprezentowanie spółdzielni socjalnych działających w powiecie nowosądeckim, a także ocena ich funkcjonowania. Przybliżenie zasad działania spółdzielni oraz ocena spółdzielni działających na wybranym obszarze pozwoliły na sformułowanie ogólnego wniosku, że obszar ten wymaga jeszcze dużego zaangażowania w szerzenie wiedzy na temat idei spółdzielni socjalnych i odpowiedniej promocji.

Słowa kluczowe: spółdzielnia socjalna, ekonomia społeczna, przedsiębiorstwo społeczne, osoby wykluczone, reintegracja społeczna i zawodowa.

Summary

Social cooperatives are relatively new actors in the Polish market and at the same time very interesting because of its nature of action. Combining economic activity with a social mission aiming at professional and social reintegration requires from the leaders a specific approach and traits such as interoperability and trust. The purpose of the article is presentation of the theoretical and legal aspects of the functioning of social cooperative, presentation of social cooperatives operating in Nowy Sącz County district, and assessment of the existing cooperatives. The general definition of the rules of cooperatives and the assessment of cooperatives in Nowy Sącz County District leads to a conclusion that this area still requires a strong commitment to spreading awareness about the existence of social cooperatives and appropriate promotion.

Key words: social cooperatives, social economy, social enterprise, excluded persons, social and professional reintegration.

Wprowadzenie

Rynek pracy wymaga ciągłych poszukiwań aktywnych form walki z bezrobociem oraz towarzyszącymi mu zjawiskami ubóstwa i wykluczenia społecznego. Szczególne podejście do niwelowania występowania wspomnianych zjawisk prezentuje ekonomia społeczna, której instytucje umożliwiają realizację ważnych funkcji (aktywizujących, socjalizujących, opiekuńczych, organizujących) społeczności wobec grup, społeczności terytorialnych oraz innych wspólnot (Herbst, 2006). Na wspomniane funkcje zwracają również uwagę T. Kaźmierczak i M. Rymsza, „traktując ekonomię społeczną jako „narzędzie mobilizacji ekonomicznej i społecznej zaniedbanych społeczności lokalnych (czy też obszarów) oraz jako formułę zwiększania uczestnictwa ich członków (mieszkańców) w wymianie gospodarczej i życiu publicznym” (2003). Wśród podmiotów ekonomii społecznej wyróżnia się m.in. przedsiębiorstwa społeczne, do których niewątpliwie należy zaliczyć

spółdzielnię socjalną – podmiot prowadzący wspólne przedsiębiorstwo w oparciu o osobistą pracę członków w celach społecznej i zawodowej reintegracji jej członków. Działalność spółdzielni socjalnych, podmiotów które są stosunkowo nowe na rynku, należy do bardzo interesujących ze względu na swoją ideę i charakter działania. Ustawa regulująca zakres działania podlega nieustannym nowelizacjom, które mają wnieść większe udogodnienia dla spółdzielni socjalnych i tym samym zachęcać do ich tworzenia. Warto zatem przyjrzeć się funkcjonowaniu i aktywności spółdzielni socjalnych na lokalnym rynku. Na potrzeby niniejszego artykułu jako obszar badania wybrano powiat nowosądecki, zlokalizowany w województwie małopolskim. Powiat ten należy do jednych z nielicznych, w których stale przybywa liczba ludności i który pod względem poziomu bezrobocia w województwie plasuje się w czołówce powiatów z wysokim wskaźnikiem. Z tego też względu celem artykułu jest przedstawienie prawnych i teoretycznych aspektów funkcjonowania spółdzielni socjalnych, zaprezentowanie spółdzielni socjalnych działających na wybranym obszarze, a także ocena ich funkcjonowania.

1. Spółdzielnie socjalne w ujęciu teoretycznym i prawnym

Spółdzielczość na ziemiach polskich powstała w 2 poł. XIX wieku, znajdując wówczas korzystne warunki dla swojej działalności. Spółdzielczość stanowiła w tym czasie znaczny udział w dziedzinie drobnego kredytu, rynku rolnego, zaopatrzenia konsumentów oraz budownictwa mieszkaniowego. Podobny rozwój dotyczył XX wieku. Powołując się na M. Kawę i W. Kuźniara, warto wspomnieć, że „u schyłku lat osiemdziesiątych spółdzielczość stanowiła ogromny sektor gospodarki narodowej. Pod koniec 1988 roku w kraju działało ponad 15 tys. spółdzielni, zrzeszających ponad 15 milionów członków: spółdzielczość zatrudniała około 2 mln osób” (2009, s. 311). Spółdzielczość uległa znacznemu zmniejszeniu po 1989 roku w warunkach gospodarki rynkowej. Znaczenie spółdzielczości wciąż jest jednak bardzo ważne i – jak wskazuje B. Strużek – ma podwójne znaczenie. W pierwszym aspekcie pojawia się troska o interesy spółdzielni i jej członków, a w drugim udział spółdzielczości w rozwiązywaniu problemów społeczno-ekonomicznych na szczeblu lokalnym oraz regionalnym (Strużek, 1996). Szczególną rolę spółdzielczości można dostrzec w regionach o mniej korzystnych warunkach, gdzie oprócz zaspakajania potrzeb gospodarczych spółdzielnie realizują również funkcje o charakterze samopomocowym, społecznym i socjalnym. Działalność spółdzielni może tworzyć szanse na aktywność gospodarczą i społeczną różnych grup zawodowych czy lokalnych, a szczególnie tych o najniższych dochodach (Dyka, 2004). Szczególną formą spółdzielni, mającą duże znaczenie dla rynku pracy, jest spółdzielnia socjalna.

Spółdzielnia socjalna jako nowa formuła gospodarowania w Polsce jest stosunkowo nowym tworem. Choć za datę jej powstania podaje się rok 2004, to tak naprawdę dopiero uchwalenie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych dało podstawy ich prawnego funkcjonowania. Kolejne nowelizacje zachęcały do tworzenia spółdzielni socjalnych na większą skalę poprzez wprowadzanie korzystnych rozwiązań prawnych, dających możliwość działania w szerszym zakresie (Miżejewski, 2010).

Zgodnie z ustawą o spółdzielniach socjalnych, przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków w celach społecznej i zawodowej reintegracji jej członków (art. 2 ust. 1 ustawy o spółdzielniach socjalnych). W związku z powyższym, spółdzielnia socjalna prowadzi działalność gospodarczą, a zysk z niej osiągniany nie jest celem samym w sobie, lecz środkiem do realizacji celów statutowych. Spółdzielnia socjalna może też prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz

swoich członków oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych, określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (art. 2 ust. 3 ustawy o spółdzielniach socjalnych). Istnieją dwie drogi prowadzące do utworzenia spółdzielni socjalnej – podmiot ten może zostać utworzony albo przez osoby prawne, takie jak: organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, kościelne osoby prawne, albo przez wskazane w ustawie o spółdzielniach socjalnych osoby fizyczne. Wśród osób fizycznych uprawnionych do założenia spółdzielni socjalnych wyróżnia się (art. 4 ust. 1 ustawy o spółdzielniach socjalnych):

- osoby bezrobotne w rozumieniu ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- absolwentów centrum integracji społecznej¹;
- absolwentów klubu integracji społecznej²;
- osoby niepełnosprawne w rozumieniu ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;
- osoby do 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia, posiadające status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia w rozumieniu ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonujących innej pracy zarobkowej opiekunów osoby niepełnosprawnej, z wyłączeniem opiekunów osoby niepełnosprawnej, pobierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych, lub zasiłek dla opiekuna na podstawie przepisów o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów;
- osoby poszukujące pracy, niepozostające w zatrudnieniu lub niewykonujące innej pracy zarobkowej;
- osoby opuszczające, po osiągnięciu pełnoletniości, rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub też regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną, zwane dalej „osobami usamodzielniającymi się”, w przypadku, gdy umieszczenie w pieczy zastępczej nastąpiło na podstawie orzeczenia sądu;
- osoby, których pobyt w rodzinnej pieczy zastępczej ustał na skutek śmierci osób tworzących rodzinę zastępczą lub osoby prowadzącej rodzinny dom dziecka, w okresie 6 miesięcy przed osiągnięciem przez osoby usamodzielniane pełnoletniości.

¹ Zgodnie z ustawą z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym z późniejszymi zmianami, oznacza to osobę, która przez okres nie krótszy niż 6 miesięcy uczestniczyła w zajęciach w centrum integracji społecznej i otrzymała zaświadczenie od kierownika CIS, potwierdzające uczestnictwo w zajęciach i nabyte umiejętności w ramach reintegracji zawodowej i społecznej; osoba ta jest absolwentem centrum integracji społecznej przez okres 6 miesięcy od dnia zakończenia zajęć w centrum integracji społecznej.

² Zgodnie z ustawą z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym z późniejszymi zmianami, oznacza to osobę, która uczestniczyła w klubie integracji społecznej przez okres nie krótszy niż 6 miesięcy, posiada ważne zaświadczenie, wydane niezwłocznie przez podmiot prowadzący klub integracji społecznej, oraz zrealizowała postanowienia kontraktu socjalnego.

Do założenia spółdzielni socjalnej są uprawnione również inne osoby poza wymienionymi powyżej, o ile ich liczba nie stanowi więcej niż (art. 4 ust 2 pkt 1 ustawy o spółdzielniach socjalnych):

- 50% ogólnej liczby założycieli;
- 70% ogólnej liczby założycieli, w przypadku, gdy spółdzielnia socjalną zakładają osoby o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych albo gdy spółdzielnia socjalna prowadzi działalność w zakresie:
 - zadań i usług pomocy społecznej w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej,
 - rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych,
 - opieki nad dziećmi do lat 3, o której mowa w przepisach o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3,
 - prowadzenia niepublicznych przedszkoli lub innych form wychowania przedszkolnego, o których mowa w ustawie z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe,
 - wspierania rodziny i pieczy zastępczej w rozumieniu przepisów o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Po ostatniej nowelizacji przepisy wymagają, aby spółdzielnia socjalna została założona przez co najmniej trzy osoby fizyczne (wcześniej musiało być ich pięć) lub co najmniej dwie osoby prawne. W przypadku, gdy spółdzielnię utworzą trzy osoby fizyczne mają one obowiązek przyjąć w poczet członków i zatrudnić co najmniej dwie osoby spośród wymienionych powyżej, w okresie 12 miesięcy od dnia wpisu spółdzielni socjalnej do Krajowego Rejestru Sądowego. Górny limit członków został ustalony na poziomie 50 osób. Limit ten nie dotyczy jednak spółdzielni powstałych z przekształceń spółdzielni inwalidzkich. Jak już wspomniano, członkami spółdzielni socjalnej mogą być również osoby spoza grup określonych w ustawie, ale ich liczba nie może być większa niż 50% lub 70% (w zależności, kto jest założycielem spółdzielni socjalnej) ogólnej liczby założycieli. W przypadku spółdzielni socjalnych założonych przez osoby prawne istnieje obowiązek zatrudnienia w spółdzielni socjalnej co najmniej pięciu osób z grupy osób wymienionych powyżej, w terminie 6 miesięcy od dnia wpisu spółdzielni socjalnej do Krajowego Rejestru Sądowego. Członkowie spółdzielni mogą zostać zatrudnieni w oparciu o spółdzielczą umowę o pracę bądź umowę o pracę nakładczą, umowę zlecenie lub umowę o dzieło, jeżeli jest to uzasadnione rodzajem działalności spółdzielni. Statut może również przewidywać zatrudnienie wszystkich lub niektórych członków na podstawie umowy o pracę (art. 201 ustawy Prawo spółdzielcze). W przypadku rozwiązania umowy o pracę przy dotychczasowym zatrudnieniu nieprzekraczającym pięciu osób, spółdzielnia socjalna jest zobowiązana do zatrudnienia w miejsce pracownika inną osobę należącą do wyżej wspomnianego grona osób w okresie 3 miesięcy. Spółdzielnia socjalna ma możliwość finansowania części wynagrodzenia odpowiadającego składce należnej od zatrudnionego na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i chorobowe oraz części kosztów osobowych pracodawcy, odpowiadające składce na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i wypadkowe za zatrudnionego, ze środków Funduszu Pracy w pełnej wysokości przez okres 24 miesięcy od dnia zatrudnienia oraz w połowie wysokości przez kolejne 12 miesięcy, do wysokości odpowiadającej miesięcznie wysokości składki, której podstawą wymiaru jest kwota minimalnego wynagrodzenia za pracę (art. 12 ust 3a ustawy o spółdzielniach socjalnych). Jest to duże wsparcie dla podmiotu, który zaczyna swoją działalność

opartą na zatrudnieniu co najmniej pięciu osób, a wśród zatrudnionych są osoby o zróżnicowanym, zwykle niewielkim doświadczeniu na rynku pracy. Stąd też prowadzenie działalności, a zwłaszcza wprowadzenie jej na tory, które pozwolą uzyskać satysfakcjonujący wynik finansowy, może być długotrwałym przedsięwzięciem. Wsparcie finansowe na składki, które muszą być odprowadzane co miesiąc, stanowi w takiej sytuacji dużą ulgę.

O losach spółdzielni socjalnej decydują wszyscy jej członkowie w równym stopniu. Spółdzielnia socjalna posiada takie organy jak: walne zgromadzenie, zarząd oraz radę nadzorczą (obowiązek jej utworzenia nie dotyczy spółdzielni socjalnych, których liczba członków nie przekracza 15 osób, chyba, że statut stanowi inaczej). Walne zgromadzenie powołuje zarząd – organ ten przyjmuje sprawozdania roczne oraz absolutorium dla zarządu. Uchwały walnego zgromadzenia podejmowane są w drodze głosowania i obowiązuje zasada, że każdy członek spółdzielni ma jeden głos, niezależnie od wysokości udziałów. Zarząd reprezentuje spółdzielnię i zajmuje się prowadzeniem jej bieżących spraw (w ramach przyznanych mu w statucie kompetencji), w szczególności zarządza jej majątkiem i podpisuje w imieniu spółdzielni umowy. Rada nadzorcza jest wewnętrznym organem kontroli nad działalnością spółdzielni. Spółdzielnia socjalna może posiadać zarówno członków, którzy są w niej zatrudnieni, jak i pracowników niebędących członkami spółdzielni socjalnej. Pracownicy niebędący członkami spółdzielni socjalnej wybierają, bezwzględną większością głosów, podczas zebrania pracowników, w którym bierze udział co najmniej połowa pracowników, swojego przedstawiciela, który ma głos doradczy na walnym zgromadzeniu. W spółdzielniach socjalnych, których założycielami są osoby prawne lub w przypadku, gdy liczba członków spółdzielni socjalnej jest mniejsza niż liczba pracowników niebędących członkami, zarząd ma obowiązek organizacji spotkania konsultacyjnego co najmniej raz do roku. Spotkanie dotyczy informacji o działalności i sytuacji ekonomicznej spółdzielni oraz przewidywanych w tym zakresie kierunkach zmian (art. 7a ustawy o spółdzielniach socjalnych). Wnioski złożone przez pracowników podlegają dyskusji na zebraniu zarządu, a następnie zarząd jest zobowiązany do przedstawienia pracownikom oraz walnemu zgromadzeniu pisemnej informacji o wykorzystaniu tych wniosków. Jest to istotny element działalności spółdzielni socjalnej, podkreślający jej partycypacyjny charakter działania.

Spółdzielnie socjalne prowadzą działalność gospodarczą i statutową działalność w zakresie społecznej lub zawodowej reintegracji, a także wspomnianą już działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków oraz ich środowiska lokalnego, jak również działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych, określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Działalność statutowa w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej nie jest jednak działalnością gospodarczą, może być prowadzona jako statutowa działalność odpłatna lub nieodpłatna.

Ustawa wskazuje również, na jakie cele może być przeznaczona nadwyżka bilansowa, a więc: zwiększenie funduszu zasobowego – nie mniej niż 20%, cele społecznej i zawodowej reintegracji członków spółdzielni, działalność społeczna i oświatowo-kulturalna oraz działalność społecznie użyteczna – nie mniej niż 30 %, a pozostałe środki – na fundusz wzajemnościowy (jest on tworzony przez spółdzielnie w przypadku utworzenia lub przystąpienia do konsorcjum spółdzielczego). Spółdzielnia socjalna może też tworzyć inne fundusze własne, przewidziane w przepisach ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze lub w statucie. Nadwyżka bilansowa nie może podlegać podziałowi między członków spółdzielni socjalnej, a w szczególności nie może być przeznaczona na zwiększenie funduszu udziałowego, jak również nie może być przeznaczona na oprocentowanie udziałów. Spółdzielnie socjalne mogą się ubiegać o wsparcie

ze środków budżetu państwa lub środków budżetu jednostki samorządu terytorialnego m.in. poprzez: dotacje, pożyczki, poręczenia, usługi lub doradztwo w zakresie finansowym, księgowym, ekonomicznym, prawnym i marketingowym oraz o zrefundowanie kosztów lustracji.

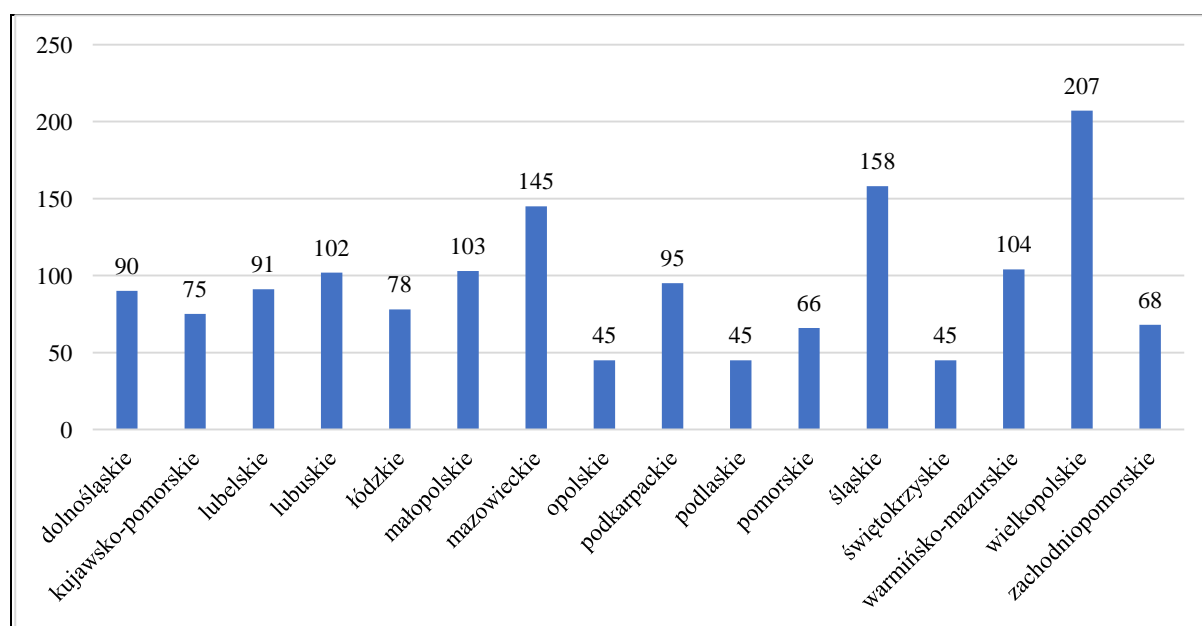
Ustawa daje spółdzielniom socjalnym możliwość tworzenia konsorcjum spółdzielczego w formie umowy w celu: zwiększenia potencjału ekonomicznego i społecznego zrzeszonych spółdzielni socjalnych, wspólnego organizowania sieci produkcji, handlu czy usług, organizowania wspólnej promocji działań spółdzielczych lub ekonomicznych, a także promocji wspólnego znaku towarowego (art. 15b ust 1 ustawy o spółdzielniach socjalnych).

Podsumowując prawne i teoretyczne aspekty funkcjonowania spółdzielni socjalnych, należy pamiętać, że głównym założeniem i ideą tego podmiotu jest tworzenie miejsc pracy dla osób należących do grupy osób wykluczonych społecznie w celu odbudowania ich pozycji zawodowej i społecznej. Podkreślenia wymaga sposób funkcjonowania i zarządzania spółdzielnią socjalną. Zasada równości wszystkich członków i braku sztywnej hierarchii kierownik – podwładny daje jej członkom poczucie odpowiedzialności, decyzyjności o dalszych losach podmiotu, jak również poczucie godności, które dla osób z różnymi „dysfunkcjami” jest szczególnie ważne. Spółdzielnia socjalna z założenia jest miejscem prowadzenia działalności gospodarczej, co daje możliwość pozyskania korzyści finansowych, jak również miejscem realizacji przyjętych celów, które łączą członków spółdzielni wokół wspólnej idei. Tym samym jest to jedyny podmiot, który łączy w sobie prowadzenie działalności gospodarczej oraz organizacji pozarządowej. Do najistotniejszych cech spółdzielni socjalnej należy zaliczyć: współdziałanie, wzajemne zaufanie oraz wspomniane poczucie godności. Zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej wymagają od jej założycieli wiedzy nie tylko w zakresie przedmiotu prowadzonej działalności, ale także obowiązujących przepisów prawa: podatkowego, pracy, zasad prowadzenia księgowości itp. Jednej osobie nie zawsze udaje się opanować cały zakres obowiązków spoczywających na prowadzącym działalność gospodarczą. Spółdzielnia socjalna daje możliwość współdziałania i rozłożenia obciążeń na wszystkich członków spółdzielni, którzy w jednakowym stopniu powinni się angażować w jej działalność i rozwój. Głos każdego członka ma takie samo znaczenie, brak jest hierarchii, która wskazywałaby na decydujący głos zarządu bądź rady nadzorczej. Członkowie wybrani do pełnienia funkcji w zarządzie czy innych organach są tak samo traktowani i mają takie same prawa jak pozostali jej członkowie, stąd ważną cechą jest wzajemne zaufanie – wartość, która w obecnych czasach wydaje się zanikać. Członkowie spółdzielni socjalnej powinni mieć świadomość, że podmiot ten stanowi ich wspólne dobro, wspólny zakład pracy, o który wspólnie wszyscy powinni dbać. Tym bardziej, że stwarzane przez spółdzielnie socjalne warunki pracy (równość wszystkich członków) dają poczucie, że moja osoba jest tak samo ważna jak każdy inny członek tej organizacji, co przekłada się na wzrost poczucia własnej wartości i godności – czyli elementy niezwykle ważne w długim procesie reintegracji zawodowej i społecznej.

2. Działalność spółdzielni socjalnych w powiecie nowosądeckim

Powiat nowosądecki położony jest w województwie małopolskim i składa się z 16 gmin. Na jego terenie mieszka 214 999 osób (stan na koniec grudnia 2017 roku) (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/tablica>, dostęp: 11.06.2018). Powiat nowosądecki jest jednym z niewielu w Polsce, gdzie stale i systematycznie przybywa ludności. Korzystne tendencje osiedleńczo-demograficzne powodują, że Sądecczyzna jest rejonem o dużym potencjale rozwojowym (www.starostwo.nowy-sacz.pl/pl/ludnosc-ii, dostęp: 11.06.2018). Według danych przedstawionych przez Główny Urząd Statystyczny, liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiecie,

na koniec grudnia 2017 roku, to 6 461 osób, a stopa bezrobocia rejestrowanego w 2017 roku wynosiła 8,6%, podczas gdy dla województwa małopolskiego 5,3% (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/tablica>, dostęp: 11.06.2018). Powiat nowosądecki plasuje się zatem na 3. miejscu w województwie małopolskim pod względem wielkości bezrobocia rejestrowanego, wyższy poziom bezrobocia został zarejestrowany w powiecie dąbrowskim – 12,1% i tatrzańskim – 10,5%. Statystyki dotyczące rynku pracy motywują do podejmowania różnych działań w celu zwiększenia poziomu zatrudnienia w powiecie. Jednym ze sposobów aktywnej walki z bezrobociem jest zakładanie spółdzielni socjalnych. Zgodnie z danymi zawartymi w Ogólnopolskim Katalogu Spółdzielni Socjalnych na dzień 30 maja 2018 roku, w Polsce było zarejestrowanych 1517 spółdzielni socjalnych (spoldzielniesocjalne.org, dostęp: 08.06.2018). Liczbę spółdzielni socjalnych w podziale na województwa przedstawia rysunek 1.



Rysunek 1. Spółdzielnie socjalne według województw (stan na dzień 30.05.2018 r.).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony: spoldzielniesocjalne.org (dostęp: 08.06.2018).

Zgodnie z informacjami zawartymi na rysunku 1, spółdzielnie socjalne cieszą się szczególnym zainteresowaniem w województwie wielkopolskim, gdzie jest zarejestrowanych aż 207 wspomnianych podmiotów. Kolejnym województwem z dużą liczbą spółdzielni socjalnych jest województwo śląskie – 158, następnie mazowieckie – 145. Województwo małopolskie zajmuje 5. miejsce pod względem liczby zarejestrowanych spółdzielni socjalnych (103 podmioty), z czego w powiecie nowosądeckim znajduje się tylko 6 takich podmiotów. Zlokalizowane są one w gminie: Podegrodzie – 2 (Spółdzielnia Socjalna OSÓB PRAWNYCH EKOAKCJA oraz Spółdzielnia Socjalna „WIEJSKI KOCIOŁEK”), Chełmiec (Spółdzielnia Socjalna PUCUŚ), Korzenna (Spółdzielnia Socjalna „EMU”), Krynica-Zdrój (Krynicka Spółdzielnia Socjalna) oraz Piwniczna-Zdrój (Spółdzielnia Socjalna „ZDROJOWIANKA”). W powiecie funkcjonuje tym samym zaledwie 5,8% spółdzielni socjalnych z całego województwa małopolskiego. W powiatach sąsiadujących funkcjonuje łącznie 21 spółdzielni socjalnych, w podziale na powiaty liczba ta rozkłada się następująco: gorlicki – 4, tarnowski – 3, Tarnów – 4, brzeski – 3, limanowski – 2, nowotarski – 5. Najwięcej spółdzielni w Małopolsce zostało zarejestrowanych w Krakowie – 42, tj. 40,8% spółdzielni socjalnych z województwa. Jako pierwsza na terenie powiatu

nowosądeckiego została utworzona Spółdzielnia Socjalna „ZDROJOWIANKA” (2010), następnie – w roku 2014 – powstała Krynicka Spółdzielnia Socjalna i Spółdzielnia Socjalna „EMU”. Pozostałe trzy spółdzielnie powstały w 2017 roku.

Przedmiotem rozważań niniejszego artykułu jest m.in. działalność spółdzielni socjalnych na lokalnym rynku. W obecnych czasach, w dobie Internetu, istotnym aspektem działalności jest funkcjonowanie w sferze wirtualnej. To tutaj zwykle rozpoczynają się poszukiwania informacji, potrzebnych usług czy produktów. Spośród sześciu spółdzielni socjalnych działających na terenie powiatu nowosądeckiego tylko jedna spółdzielnia założyła stronę internetową, dwie spółdzielnie posiadają konto na Facebooku, a o trzech pozostałych nie ma żadnych informacji, poza wpisem do KRS. Utworzona przez spółdzielnię socjalną strona internetowa dostarcza informacji o zakresie oferowanych usług, dane kontaktowe, brak jest jednak informacji o bieżącej działalności oraz inicjatywach na rzecz reintegracji i przyjętych w statucie celach. Konta na Facebooku ukazują natomiast bieżącą aktywność spółdzielni socjalnych, podejmowane inicjatywy, ale zawierają bardzo lakoniczne informacje o prowadzonej działalności gospodarczej i oferowanym zakresie usług/produktów. Obydwa konta posiadają również dane kontaktowe, przy czym w przypadku jednej spółdzielni dane te są ograniczone jedynie do adresu siedziby i Messengera. Łatwy i szybki dostęp do danych kontaktowych jest istotną kwestią w prowadzeniu działalności gospodarczej, ze względu na możliwość pozyskania klientów. Poszukując spółdzielni socjalnych w powiecie nowosądeckim, pierwszym utrudnieniem, z jakim się spotykamy jest ograniczony dostęp do kontaktu. Jak już wspomniano, nie wszystkie spółdzielnie socjalne są obecne w Internecie, a te które są nie zawsze udostępniają numery telefonu czy też adresy mailowe, co zdecydowanie problematyzuje możliwość dotarcia do podmiotu.

Na podstawie informacji zamieszczonych na stronie internetowej i portalu społecznościowym można dowiedzieć się o przedmiocie działalności gospodarczej prowadzonej przez każdą z trzech spółdzielni socjalnych. Spółdzielnie socjalne zarejestrowane na terenie powiatu nowosądeckiego zajmują się produkcją podpałki K-Lumet i niszczeniem dokumentów, jak również świadczą usługi w branży gastronomicznej i cateringowej, w tym prowadzenie stołówki w szkołach oraz usługi z zakresu pielęgnacji terenów zielonych (placów zabaw, siłowni zewnętrznych, boisk szkolnych), konserwacji orlików itp. Jedna ze spółdzielni wskazuje, że zatrudnia osoby z niepełnosprawnościami.

Do pięciu z sześciu spółdzielni socjalnych³ została wysłana drogą elektroniczną ankieta. Jej zadaniem było pozyskanie lub dopełnienie informacji⁴ o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych na terenie powiatu nowosądeckiego. W ankiecie zadano siedem pytań. Pierwsze dotyczyło osób/podmiotów zakładających spółdzielnię socjalną, w celu ustalenia, przez kogo częściej są one zakładane (osoby prawne czy fizyczne) i tym samym w jakich strukturach popularność i wiedza na temat spółdzielni socjalnych jest większa. Czy wśród organizacji prawnych, które działają w środowisku ekonomii społecznej i są świadome dodatkowych działań, których podejmowanie może wpłynąć na rozwój lokalny, czy może wśród osób fizycznych, które pomimo trudnej sytuacji na rynku pracy poszukują dla siebie rozwiązań dających możliwość odbudowania kompetencji zawodowych i społecznych. Następne dwa pytania miały na celu ustalić liczbę członków spółdzielni socjalnych i pracowników niebędących jej członkami oraz określić osoby z jakimi „dysfunkcjami” na rynku pracy najczęściej angażują się w pracę

³ Jedna ze spółdzielni nie pozostawiła do siebie żadnych danych kontaktowych poza adresem siedziby.

⁴ W zależności od tego czy dana spółdzielnia socjalna posiada stronę internetową lub portal społecznościowy z informacjami o prowadzonej działalności

w spółdzielni socjalnej, tym samym walcząc o lepszą przyszłość dla siebie. Kolejne pytanie odnosiło się do przedmiotu prowadzonej działalności gospodarczej, w celu ustalenia, w którym obszarze gospodarki występuje największa aktywność badanych podmiotów i jakie cele społeczne spółdzielnie socjalne realizują dla swoich członków. Ostatnie dwa pytania dotyczyły informacji o korzystaniu z dostępnych dotacji na otwarcie spółdzielni socjalnej oraz oceny działalności spółdzielni socjalnej w warunkach rynkowych i wskazania największych trudności, z jakimi musi się ona zmierzyć. Informacja o korzystaniu z dostępnych dotacji jest ważnym aspektem z punktu widzenia ilości zakładanych spółdzielni socjalnych, motywu powstawania i ich dalszego funkcjonowania. Spółdzielnie socjalne w Polsce są po części „produktem” polityki społecznej Unii Europejskiej. Ich promocja odbywa się w dużej mierze w oparciu o dostępne dotacje na utworzenie spółdzielni socjalnej. Z tego względu kwestia finansowania działalności spółdzielni socjalnych jest ważnym zagadnieniem. Czy wsparcie pieniężne na otwarcie spółdzielni socjalnej jest istotnym elementem jej założenia, czy są spółdzielnie, które koncentrując się na wspólnej idei, są w stanie samodzielnie udźwignąć ciężar założenia i prowadzenia działalności gospodarczej, realizując jednocześnie przyjętą misję społeczną. Aspekt ten wydaje się szczególnie istotny w kontekście dotacji z budżetu Unii Europejskiej, która – jak wiadomo – w kolejnych perspektywach będzie napływać do Polski w znacznie mniejszych kwotach. Stąd rodzą się wątpliwości, czy spółdzielnie socjalne bez subwencji ze środków publicznych będą dalej powstawały.

Wysłana ankieta niestety spotkała się z brakiem odzewu ze strony respondentów. W pierwszym terminie nie było żadnych odpowiedzi. Podejmując próbę kontaktu telefonicznego na numery wskazane podczas rejestracji spółdzielni socjalnych, okazało się, że jedna ze spółdzielni już nie funkcjonuje, w przypadku kolejnej został podany numer telefonu osoby, która już od długiego czasu nie działa w strukturach spółdzielni socjalnej i nie ma żadnej wiedzy na temat jej bieżącego funkcjonowania i ewentualnych osób, z którymi można byłoby się skontaktować. Kolejna spółdzielnia podaje adres mailowy, który nie jest obsługiwany, następna podaje jedynie adres mailowy jako jedyną drogę kontaktu (poza wizytą pod adresem siedziby). Tylko jedna z pięciu spółdzielni socjalnych jest dostępna pod podanymi przez siebie danymi teleadresowymi (telefon i mail).

Po kontaktach drogą mailową i telefoniczną otrzymano jedną ankietę zwrotną ze spółdzielni socjalnej utworzonej przez dwie osoby prawne: gminę i stowarzyszenie. Podmiot zatrudnia sześć osób, spośród których dwie były bezrobotne, a cztery to osoby niepełnosprawne. Podany w ankiecie cel statutowy to „przywrócenie (reintegracja) na rynek pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków oraz umożliwienie osobom bezrobotnym aktywizacji zawodowej”. Spółdzielnia socjalna korzystała z dotacji na jej utworzenie, a za trudności prowadzenia działalności wskazuje jej sezonowość. Trudność ta jednak wynika ze specyfiki branży, w jakiej działa dany podmiot. Popyt na oferowane usługi uzależniony jest od pory roku. W odniesieniu do istoty funkcjonowania spółdzielni socjalnych zwrócono uwagę, że w pierwszym okresie działania tego podmiotu toczy się walka o przetrwanie. Istotną kwestią są pracownicy, którzy zgodnie z założeniami ustawy są osobami, które z różnych powodów miały trudności z odnalezieniem się na rynku pracy. Dlatego też w początkowym stadium funkcjonowania spółdzielni socjalnej szczególnie dużo czasu poświęca się na wypracowanie pewnych zasad pracy i „zgranie” zespołu pracowników, tak by podmiot miał szanse zafunkcjonować, a dopiero w dalszej perspektywie można mówić o ewentualnej konkurencyjności na rynku i rozwoju. Niemale znaczenie dla

właściwego funkcjonowania podmiotu mają również interpersonalne predyspozycje pracowników oraz ich podejście do pracy.

Ze strony internetowej innego podmiotu można się także dowiedzieć, że jeszcze jedna spółdzielnia socjalna z terenu powiatu nowosądeckiego została utworzona przez dwie osoby prawne, tym razem dwie organizacje pozarządowe, które również korzystały z dotacji na rozpoczęcie działalności, dając zatrudnienie pięciu osobom z niepełnosprawnościami (pfron.org.pl, dostęp: 15.06.2018).

Podsumowanie

Na podstawie informacji zawartych na stronach i portalach internetowych oraz w wyniku przeprowadzonego badania ankietowego nasuwają się następujące wnioski. Aktywność spółdzielni socjalnych na terenie powiatu nowosądeckiego jest bardzo uboga, można wręcz odnieść wrażenie, że podmioty te nie chcą, aby wiadomo o ich funkcjonowaniu. Taka sytuacja może być efektem okresu funkcjonowania spółdzielni socjalnych. Jak wspomniano, trzy spółdzielnie socjalne powstały w 2017 roku, a więc są w okresie poznawania oraz kreowania warunków pracy i dopiero w kolejnych etapach działalności będą myśleć o budowaniu swojej „marki”. Zgodnie z Ogólnopolskim Katalogiem Spółdzielni Socjalnych, na badanym obszarze zarejestrowanych jest tylko sześć spółdzielni socjalnych, z czego jedna na pewno już nie prowadzi działalności, a o dwóch nic nie wiadomo⁵. Jeśli chodzi o funkcjonujące spółdzielnie socjalne, to istotną kwestię stanowi ograniczony dostęp do informacji o spółdzielniach socjalnych, świadczonych przez nich usługach czy sprzedawanych produktach. Może to świadczyć o niekompletnej wiedzy w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej i poruszaniu się po rynku bądź celowym ograniczaniu się do prowadzenia działalności w środowisku lokalnym. Spółdzielnie zatrudniają głównie osoby z niepełnosprawnościami, a dwie zostały utworzone przez osoby prawne, przy wsparciu finansowym z dostępnych dotacji. Można zatem wnioskować, że dotacje na otworzenie spółdzielni socjalnych są istotnym czynnikiem ich powstawania. Brak czy też mała liczba spółdzielni socjalnych zakładanych przez osoby fizyczne może świadczyć o małej wiedzy na temat tworzenia tych podmiotów, a tym samym słabej promocji tego typu działalności, bądź też dużych trudnościach związanych z prowadzeniem spółdzielni socjalnej. Idea, która z założenia wydaje się pomocna, jest trudna w realizacji ze względu na specyfikę pracowników, którzy z różnych powodów przez dłuższy czas nie mieli kontaktu z rynkiem pracy i ponowne odnalezienie się w jego strukturach bywa czasochłonne, tak samo jak nawiązanie współpracy i relacji ze współpracownikami.

Spółdzielnie socjalne to wyjątkowe „organizmy”, biorąc pod uwagę ich idee i możliwość połączenia w ramach jednego podmiotu prowadzenie działalności gospodarczej oraz społecznej. Wymagają one jednak od osób je zakładających szczególnego podejścia do rynku, ciekawego pomysłu na prowadzenie działalności gospodarczej i wykazania cech takich, jak zaufanie i współdziałanie, co w obecnych czasach nie jest łatwe. Z tego też względu, jeżeli chodzi o powiat nowosądecki, to jest to obszar, na którym idea spółdzielni socjalnej jest mało znana i praktykowana, a tym samym wymaga zaangażowania odpowiednich środowisk w promocję oraz propagowanie aktywności w zakładaniu spółdzielni socjalnych, a także objęcie ich wsparciem doradczym. Istotnym jest jednak, aby ta promocja odbywała się poprzez wyjaśnienie idei i zasad prowadzenia spółdzielni socjalnych, a nie poprzez zachęcanie do skorzystania z dostępnych dotacji. Ważnym elementem wydaje się również wsparcie doradcze dla funkcjonujących już spółdzielni socjalnych. Stworzenie oferty szkoleń w zakresie poszerzania wiedzy o prowadzeniu i rozwoju działalności

⁵ Brak informacji w Internecie oraz możliwości nawiązania kontaktu.

gospodarczej, odpowiedniej promocji, komunikacji i sposobach pozyskania klientów, tak aby podmioty te „zaistniały” na rynku i stały się konkurencyjne w swojej branży. Istotnym aspektem, zwłaszcza w pierwszej fazie powstania spółdzielni socjalnej, jest również objęcie pracowników spółdzielni socjalnej szkoleniami z zakresu kompetencji miękkich, jak choćby praca w grupie czy odpowiednia motywacja do pracy.

Bibliografia

- Dyka, S. (2010). *Polska spółdzielczość po akcesji Polski do Unii Europejskiej*. Warszawa: Warszawska Wyższa Szkoła Ekonomiczna.
- Herbst, K. (2006). Czy ekonomia społeczna wspomogę rozwój lokalny? *Ekonomia Społeczna Teksty*, 15, s. 3.
- Kawa, M., Kuźniar, W. (2009). Rola spółdzielczości jako instytucji w przeciwdziałaniu nierównościom ekonomicznym i społecznym. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, 311.
- Kaźmierczak, T., Rymśa, M. (red.). (2003). *W stronę aktywnej polityki społecznej*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Miżejewski, C. (2010). *Dlaczego warto założyć spółdzielnię socjalną?* Szczecin: Stowarzyszenie Czas Przestrzeń Tożsamość.
- Strużek, B. (1996). Czynniki kształtujące image (wizerunek) współczesnej spółdzielczości w Polsce. *Vademecum Spółdzielczości*, 6, 44.
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. z 2003 r., Nr 122, poz. 1143).
- Ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 1982 r., Nr 30, poz. 210).
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. z 2006 r., Nr 94, poz. 651).

www.bdl.stat.gov.pl.

www.pfron.org.pl.

www.spoldzielniesocjalne.org.

www.starostwo.nowy-sacz.pl.